

ILJA LEMEŠKIN

Karolio universitetas, Praha
ilja.lemeskin@ff.cuni.cz

Pseudobaltiški 1262 metų chronografo mitonimai

1262 m. chronografo neaiškios kilmės onimai nulėmė nominalistinę tyrimo kryptį, kai rusėniškai užrašyto pasakojimo apie Sovijų semantiką bandoma įminti parankia šio vardo etimologija arba ieško vardo atitikmenų kitų tautų senoje rašytinėje tradicijoje. Deja, neatsižvelgiama į rašytinį paminklo kontekstą, kuriam, svarstant mitonimų kilmę, turi būti suteikiama pirmenybė.

1. Sovijaus vardo atsiradimas, ko gero, yra susijęs su viduramžiais įprasta rašymo technika. Taupant rašomąją medžiagą, tekstą pateikdavo be tarpų tarp atskirų žodžių. Skaitant tekdavo segmentuoti viena eilute einanti tekstą į atskiras leksemas, atkurti semantiką. Tai lemdavo originalo klaidingą perskaitymą ir perrašymą.
2. 18 skyriaus pradžios pirmieji komponentai *Совѣи вѣ члкъ* „Sovijus buvo žmogus“ rodo galimybę, kad „vardas“ Sovijus išvestas iš būdv. **вѣсовѣи* ‘velnių, debliškasis’: **вѣсовѣи* > *вѣ совѣи* > *совѣи вѣ*. Taigi būdv. šaknies pirmas skiemuo perskaitytas ir suprastas kaip veiksm. ‘būti’ aoristas, o likusi būdv. dalis – kaip vardas.
3. 1262 m. chronografe savybinio būdvardžio *вѣсовѣи* nerasta, tačiau tik čia yra paliudytas labai retas derivatas – daiktavardis kilmininkas *вѣсовья* (*ном.* **вѣсовьяне* ‘debliškumas’): *то оубо въ ѣллинѣхъ соуши оучениіе. ѣ блѣдство злаго вѣсовья ёсть глѣю. ѡби же ѣхъ многыа бѣгы нарекоша* (*ACh* 30v9–12) „Tad tai yra pas graikus esantis mokymas ir pikto debliškumo melas, sakau, šie gi daugelį jų dievais vadino“.
4. Sovijaus vardo atsiradimo tendenciją gražiai iliustruoja Zabelino chronografo nuorašas, kur aptarta forma *вѣсовья* buvo „dėsningai“ suskaidyta į dvi dalis: *то ѡбо въ ѣллинѣхъ соуши оучениіе. ѣ блѣдство злаго вѣ. совья ёсть. глѣю, ѡби же ѣ многыа бѣгы нарекоша* (*Zab* 282r11-14).
5. Elementų transponavimas *вѣ совѣи* > *совѣи вѣ* sukėlė pageidautiną semantikos kaitą. Pagal chronografe plačiai paliudytą Euhemero sampratą antruoju atveju yra akcentuojama žmogiškoji veikėjo prigimtis, o ne šiaip teigiama, kad kažkada buvo kažkoks Sovijus: „buvo Sovijus žmogus“ > „Sovijus buvo žmogus“.
6. Pirmame 18-to skyriaus sakinyje (*Совѣи вѣ члкъ*) figūruojantis „vardas“ yra glaustai susijęs su skyriaus pavadinimu **сказъ же поганскон прелести сице. ѣже совиа бѣомъ нарицаѣо* „Sakmė apie pagonišką paklydimą, štai tą Sovijų dievu vadina“. Atkarpa **сказъ же поганскон прелести сице. ѣже совиа бѣомъ нарицаѣо* *Совѣи вѣ члкъ* „Sakmė apie pagonišką paklydimą, štai tą Sovijų dievu vadina, [o/bet/nors] Sovijus buvo žmogus“ sudaro reguliarių silogizmą: Sovijų vadina dievu – Sovijus buvo žmogus → žmogų vadina dievu.